

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

(підпис)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри
Острянко А.М.
(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОГО ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА

(назва навчальної дисципліни)

Освітня програма 032 Історія та археологія

(назва освітньої програми для обов'язкових дисциплін)

2021 – 2022 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства

(назва кафедри)

Протокол № 1 від “31” серпня 2021 року.

Розробники: Острянко А.М., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії України, археології та краєзнавства

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Мова навчання – українська.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки _____ (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціальність: 032 Історія та археологія	Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 120.		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2	Освітній ступінь: магістр	26 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		80 год.	106 год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
Вид контролю:			
	іспит	іспит	

Мета навчальної дисципліни

Викладання цієї дисципліни має на меті ознайомити студентів з основними теоретико-методологічними проблемами сучасної історичної науки, зокрема джерельною основою творчості істориків, а також забезпечити формування необхідних дослідницьких компетенцій в роботі з джерельною базою історичної науки, формуванні та використанні джерельної бази дослідження, а також способів інтерпретації джерельної інформації та презентації історичного нарративу.

Завдання курсу полягає в з'ясуванні основних етапів становлення історичного джерелознавства як технології історичного дослідження, виявленні евристичних можливостей міждисциплінарних методів в рамках застосування сучасних методологічних підходів до історичних досліджень, а також оволодіння

студентами техніками представлення джерелознавчого аналізу в історичних дослідженнях.

Передумови для вивчення дисципліни засвоєння здобувачами вищої освіти курсів «Історія України» та «Спеціальні історичні дисципліни», «Джерелознавство історії України», «Українська історіографія».

Очікувані результати навчання

Вивчення дисципліни «Актуальні проблеми історичного джерелознавства» формує:

ЗК01. Здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до автономної роботи, самоосвіти, відповідальної індивідуальної, командної та проектної роботи.

ЗК03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК06. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

СК09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

У результатів вивченні курсу студент повинен сформулювати:

ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПР02. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПР06. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

Тематичний план ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ІСТОРІОГРАФІЯ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА

Зародження історичних досліджень. Використання історичних джерел в Стародавньому світі та Середньовіччі. Джерела «Історії» Геродот. Джерела «Історії Пелопоннеської війни Фукідіда. Історичні джерела праць римських істориків. Герменевтика. Кабалістика.

Джерела історичних праць в Середньовіччі. Біблія (канонічні тексти та апокрифи). Критика Біблії. Фальсифікації та підробки. Костянтинів дар.

Боландисти. Мавристи. Енциклопедисти. Перші спроби корпусної публікації джерел. Литовська метрика.

Джерела в роботі історика в новий час. Школа великих французьких істориків і проблеми джерелознавства.

Історичні джерела та їх використання у XIX – на початку XX ст.

Перші спроби класифікації джерел в українській історіографії. А. Чапа, Д. Бантиш-Каменський. Історичні джерела, їх місце і оцінка у науковому доробку М.Максимовича, М. Костомарова, П. Куліша, М. Іванишева. Значення джерелознавчих досліджень В. Антоновича. Перший лекційний курс з джерелознавства історії України В. Антоновича. Роль російських і українських вчених у розвитку джерелознавства як самостійної галузі історичної науки у другій половині XIX – на початку XX ст. В. Ключевський, О. Лаппо-Данилевський, В. Іконніков, М. Драгоманов, О. Лазаревський, М. Грушевський. Джерелознавчі дослідження І. Крип'якевича, Д. Багалія, М. Петровського.

Радянське джерелознавство. Внесок С. Валка, О. Пронштейна, С. Шмідта, В. Фарсобіна, І. Ковальченка, О. Медушевской, І. Данилевського у розвиток теоретичних проблем джерелознавства. Радянська і російська моделі джерелознавства. Джерелознавство і спеціальні історичні дисципліни. Джерелознавство як наука.

Центри історичного джерелознавства в Україні та світі. В. Стрельський, М. Варшавчик, А. Санцевич та історико-партійне джерелознавство. М. Ковальський та його школа. Я. Калакура та київський центр історичного джерелознавства. Доробок В. Підгаєцького у галузі джерелознавства. Робота з історичними джерелами істориків Європи та Америки: методологічна підґрунтя та кращі практики.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

Технологічна функція джерелознавства. Генеза теоретичних знань про історичне джерело та методи його вивчення. Джерелознавство в системі галузей спеціальних історичних знань.

Методологічні засади джерелознавчого дослідження. Сучасні концепції історичного пізнання та історичні джерела.

Проблеми джерельної бази історії ХХІ ст. Збереження інформації. Прогалини джерельної бази.

Особливості роботи з окремими видами писемних джерел. Періодика, Статистика. Джерела особового походження.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 НЕПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Речові джерела. Речові джерела як пам'ятки матеріальної культури. Роди, види та різновиди речових джерел. Археологічні джерела. Нумізматичні джерела. Монетні скарби. Архітектурні пам'ятки як історичні джерела: житлові, культові, господарські, оборонні споруди. Предмети озброєння (холодна і вогнепальна) та захисні обладунки. Предмети одягу.

Зображальні джерела. Особливості відображення історичної реальності зображальними джерелами. Графічні зображення. Твори живопису як історичне джерело. Аудіовізуальні джерела. Кінодокументи, фотодокументи. Картографічні джерела.

Звукові (аудіальні) джерела. Джерела інформації на магнітних, лазерних та електронних носіях. Методи прослуховування та звукової експертизи – методи роботи з аудіальними джерелами. Інформаційний потенціал звукових джерел.

Поведінкові джерела. Засоби та форми фіксації поведінки людей. Етнографічні джерела. Обрядовість як історичне джерело.

Конвенціональні джерела. Системи умовних скорочень та позначень. Зображально-схематичні графіки як історичні джерела. Проектно-технічна документація. Методика роботи з джерелами умовних позначень.

Ресурси мережі Інтернет як історичне джерело. Публікація історичних джерел в Інтернеті. Джерелознавчі проекти в мережі Інтернет. Блоги, журнали, соціальні мережі як історичні джерела. Фейки, критерії виявлення та інтерпретації.

Структура навчальної дисципліни «Актуальні проблеми історичного джерелознавства»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб.	інд.	с. р.		л	с	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Історіографія джерелознавства												

Тема 1. Історичні джерела та методика роботи з ними від найдавніших часів до початку ХХ ст.	38	10	6			22	29	2	2			29
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	38	10	6			22	29	2				29
Змістовий модуль 2. Джерелознавство як технологія історичного пізнання												
Тема 1. Технологічна функція джерелознавства	19	4	2			13	13	2	2			9
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	19	4	4			13	13	2	2			9
Змістовий модуль 3. Неписемні джерела з історії України												
Тема 1. Речові джерела	14	2	2			10	13	1				12
Тема 2. Зображальні джерела	14	2	2			10	13	1				12
Тема 3. Звукові (аудіальні) джерела	7	2				5	13	1				12
Тема 4. Поведінкові джерела	7	2				5	13	1				12
Тема 5. Конвенціональні джерела.	7	2				5	13	1				12
Тема 6. Ресурси мережі Інтернет як історичне джерело	14	2	2			10	13	1				12
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	63	12	6			45	78	6				72
Усього годин	120	26	14			80	120	10	4			106

Перелік тем для практичних та семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія джерелознавства	6
2	Речові джерела	2
3	Джерела особового походження	2
4	Зображальні джерела	2
5	Цифрові документи в роботі історика	2
	Разом	14

Перелік питань, що виносяться на самостійне опрацювання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історіографія джерелознавства	22
2	Джерелознавство як технологія історичного пізнання	13
3	Неписемні джерела з історії України	81
	Разом	116

Критерії оцінювання результатів навчання**Шкала оцінювання**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

A (Відмінно)	90 – 100	Видатна робота з мінімальними помилками
--------------	----------	---

В (Дуже добре)	83 – 89	Вище середнього стандарту, але з деякими незначними помилками
С (Добре)	75 – 82	В цілому гарна робота, але з помітними помилками
D (Задовільно)	68 – 74	Пристойно, але зі значними помилками
Е (Достатньо)	60 – 67	Задовольняє мінімальні вимоги
FX (Незадовільно)	35 – 59	Необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання (доопрацювати)
F (Незадовільно)	0 – 34	Необхідна значна подальша робота (повторний курс навчання з дисципліни)

Засоби діагностики результатів навчання

- екзамен;
- тести;
- усне опитування, презентації на семінарських заняттях,
- написання контрольних робіт з питань, винесених на самостійне опрацювання.

Форми контролю навчальних досягнень

Поточний контроль: опитування, усні доповіді на семінарських заняттях, письмові тести та контрольні роботи.

Підсумковий контроль – усний іспит.

Поточне опитування на семінарах та самостійна робота							Підсумковий екзамен	Сума
ЗМ 1			ЗМ 2	ЗМ 3			25	100
Т. 1	Т 2	Т. 3	Т 4	Т. 5	Т 6	Т. 7		
6	6	6	6	6	6	6		
Есе. 1	Есе 2	Есе. 3	Есе 4	Есе. 5	Есе 6	Есе. 7		
4	4	5	5	5	5	5		

Методичне забезпечення

1. Острянюк А.М. Джерелознавство історії України. Чернігів, 2021. 49 с.
2. Острянюк А.М. Джерелознавство історії України: збірник тестових завдань. Чернігів, 2008. 92 с.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Історичне джерелознавство / Ред. Я.С. Калакури. К., 2017.
2. Воронов В.І. Джерелознавство історії України. Дніпропетровськ, 2003.
3. Макарчук С. Джерелознавство історії України. Львів, 2008.

Допоміжна література

1. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: [Курс лекцій]. Львів, 1999.
2. Довгопол В.М., Литвиненко М.А., Лях Р.Д. Джерелознавство історії Української РСР: Навчальний посібник для вузів. К., 1986.
3. Джерелознавство історії України: Довідник / ред. М.А. Варшавчика. К., 1998.
4. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники российской истории: Учебное пособие / [И.Н. Данилевский, В.В. Кабанов, О.М. Медушевская, М.Ф. Румянцева]. М.: РГГУ, 2000.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

www.history.org.ua

www.litopys.org.ua

www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks

www.litopys.kiev.ua

www.myslenedrevo.com.ua

www.vostlit.info

www.phys.msu.ru/gorm/chronos.htm

www.fordham.edu/halsall/ancient/asbookfull.html